

Sába királynője és testőrei, 1965

A Kuš-földi varázslók tanácskozása, 1966

Petr Volř

ADOLF BORN EGYEDÜLÁLLÓ VILÁGA

RÉSZLET AZ EMLÉKIIÁLLÍTÁS KATALÓGUSÁBÓL

A korai könyomatok

Adolf Born képzőművészi alkotómunkájának jellemző műfaja volt a litográfia, mellyel már az Akadémiaán folytatott tanulmányai idején kapcsolatba került: ekkor a grafikai tanműhelyben próbálhatta ki ezt az eljárást. A könyomatok iránti mélyebb érdeklődés azonban csak a hatvanas években alakult ki benne, amikor művészi eszköztárában a linómetszet helyébe léptek. A változás azzal függött össze, hogy harmincadik életéve után művészi értelemben is érett korba lépett. A megrendelésre készült s a megélhetés forrásául szolgáló munkák mellett a természetének leginkább megfelelő és legszabadabb kifejezőmódot is kereste. Első korszakának könyomatai azzal lepik meg a szemlélőt, hogy milyen messze állnak a későbbi évtizedek „tobzódóan” rajzos munkáitól, amelyek a „borni világ” sajátos ismertetőjegyeit viselik magukon. Bár fontos munkákról van szó, meglepő módon sosem állították ki őket együtt, és a különböző monográfiák is mindig csak töredéküket mutatták be. Adolf Born megismerése szempontjából rendkívül értékesek s alapvető fontosságúak: a további művészi alkotómunka előjátékát jelentik, ennél fogva megkerülhetetlenek számunkra. Minden egyes könyomaton érzékeljük a megszületésüket eredményező, felgyülemlett energiát. Nyugtalanság, türelmetlenség és elszántság párosul bennük a mindent átható szenvedéllyel.

A hatvanas években járunk: az évtized cseh képzőművészetében – az ötvenes évek stagnálását követően – az új irányzatok előtt is megnyitk az utak. A fiatal cseh képzőművészek leginkább a némileg elkomorult, egzisztenciális irányultságú expresszív

absztrakciót kedvelték. Visszatekintve azt látjuk, hogy az évtized a határtalan lelkesedés és a mindenütt felbukkanó tehetségek korát jelentette – ennek a korszaknak a huszadik század második felében nem volt párja. Adolf Born grafikai munkáival kedvencei, Paul Klee és Jean Dubuffet mellett tesz hitet, akik természetes, a mesterkéeltségtől távol álló alkotómóddal gazdagították a művészetet: ábrázolásmódjuk gyakran a gyermekszemek semmivel sem terhelt látásmódjára emlékeztet. Ez a naivitás azonban látszólagos, s csak fáradtságos keresés után, kellő bátorság birtokában lehet eljutni hozzá. Ezen túlmenően az afrikai művészet öröksége is felismerhető mint ihletforrás: főleg a rituális álarcok játszottak ilyen szerepet, amelyek Pablo Picassóval az élen már a kubizmus alapítóit is lenyűgözték. Born ekkori művei néhány egyszerű, archetipikus emberalakra épülnek, melyeket deformál és elrajzol: végtagjaikat extrém módon megnyújtja, a vonalak szándékosan elkerülnek egymást. A képek mozaikokra emlékeztetnek, amelyeknél nem számít a pontosság, mert minden a lehető legmagasabb érzelmi hőfok felé irányul. Az alakokhoz nagyon sokszor jelek társulnak: egyszerűek, a végsőkig lecsupaszítottak, de annál szuggesztívebbek. A szóban forgó időszak litográfiái közül említsük meg a *Levél Hakon királyhoz* (1965), a *Harcvágó fegyveresek* (1966) és a *Kuš-föld¹ varázslók tanácskozása* (1966) című alkotásokat: Born olyan nyereséggel dolgozta ki őket, amellyel későbbi műveiben már nem találkozunk. Ez az elsődleges és „szabad” időszak a hatvanas évek végén már a finálé felé tart, amely a *Carlolina di Venezia (Velencei képeslap, 1968)* és az *Olasz Riviéra, ahogy*

1 A címadásban a művész humora nyilvánul meg: a „kuš”, azaz „kuss” indulatszó a cseh nyelvben is ugyanazt jelenti, mint a magyarban, s ezáltal a kép értelmezési lehetőségei új dimenzióval gazdagodnak. – A fordító jegyzete.

Velencei képeslap, 1968

Az olasz Riviéra, ahogy a túristák látják, 1969

a *turisták látják* (1969) címet viselő könyvokban ölt testet. A viszonylagos káoszban és a rajz bizonyultságában már látható a rend és a részletgazdagság, amely olyannyira jellemzi majd a művész későbbi alkotásait.

Az utolsó vacsora

Adolf Born nem csupán a tehetségében bízott, amellyel oly bőségesen megajándékozta a sors. Rendkívül szorgalmas volt. Már reggel nyolckor kezébe vette a ceruzát, a pasztellkrétát vagy az ecsetet: naponta tíz-tizenkét órát töltött a műtermében elmélyült munkával, amelyet csak az ebéd szakított meg. Nem tett különbséget a hétköznapok és a hétvége között. A vonalak, melyeket a papírra vagy a litográfiákhoz használt kőlapokra rajzolt, az egyenlítő mentén is körbeérték volna a földet. Mindig teljes erőbedobással dolgozott. S egyre jobb akart lenni. „Az általam ismert neves képzőművészek egyike sem érezte soha, hogy már elérte a célt. Ilyesmit sose mondtak. Talán ez a normális. Mindenki, aki ér valamit, állandóan jobb akar lenni és tovább menni,

át akarja lépni az árnyékát. Bár a dolog tulajdonképpen lehetetlennek tűnik, mégis mindenki azt reméli, hogy épp ő lépi majd át saját árnyékát.”²

Életének fináléja is ugyanebben a szellemben folyt le. Közben más képek esetében nem tudjuk napra pontosan, mikor keletkeztek, ezúttal más-képp áll a dolog, és pontos adattal szolgálhatunk. Adolf Born utolsó műve 2016. május 21-én, szombaton született meg: alkotója *Az utolsó vacsora hívatlan vendégei* címet adta neki. Mintha tudta volna, mi következik. Ennek dacára az akvarell nem viseli magán se a fáradtság, se a tétovázás jegyeit, nincsenek rajta bizonytalan ecsetvonások. Frissnek tűnik, még ha érezhető is az elszorodás. Vasárnap, május 22-én kora reggel Adolf Born örökre eltávozott. A művészettörténetben nehezen találunk példát arra, hogy valaki hasonlóképpen kiteljesítette a létét és lezárta az életművét.

(Adolf Born: *Jedinečný svět / A Unique World* (Egyedülálló világ). 2017. április 29. – július 30. Prága, Múzeum Kampa)

G. Kovács László fordítása

Az utolsó vacsora hívatlan vendégei, 2016

2 Részlet a szerző által Adolf Bornnal készített, a *Reflex* című hetilap 2003. 51-52. számában megjelent beszélgetésből; a szerző jegyzete.